

EUROPOS SAJUNGOS TEISINIO PREKYBOS ŽMONĖMIS REGLAMENTAVIMO POKYČIAI PRIĖMUS DIREKTYVĄ 2011/36/ES

Agnė Urbelionytė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios teisės ir kriminologijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4584
Elektroninis paštas agne.urbelionyte@mruni.eu

Pateikta 2011 m. gruodžio 5 d., parengta spausdinti 2012 m. liepos 10 d.

***Anotacija.** Straipsnyje analizuojama 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos priimta Direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR. Analizuojant šią direktyvą dėmesys skiriamas naują teisinį reglamentavimą atspindinčioms su prekybos žmonėmis baudžiamumu ir prevencija susijusioms nuostatoms. Šiuo aspektu Direktyvoje 2011/36/ES įtvirtintas teisinis reglamentavimas yra lyginamas su įtvirtintuoju Pamatiniame sprendime 2002/629/TVR.*

Taip pat, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos išipareigojimus suderinti nacionalinę teisę su Europos Sąjungos teisės aktais, straipsnyje vertinama Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintos prekybos žmonėmis normos atitiktis Direktyvos 2011/36/ES keliams reikalavimams, pateikiami pasiūlymai dėl normos tobulinimo.

***Reikšminiai žodžiai:** prekyba žmonėmis, prekybos žmonėmis auka, išnaudojimas, Direktyva 2011/36/ES, Pamatinis sprendimas 2002/629/TVR.*

Įvadas

Prekyba žmonėmis – tai nuolat kintantis kriminalinis reiškiny. Praktikoje randasi vis naujų žmogaus išnaudojimo formų. Antai pastaraisiais metais visuomenės informavimo priemonėse buvo plačiai nušviesti vaikų užverdavimo „geram“ darbui užsienyje atvejai. Išvežti į užsienį jie tapo išnaudojimo verčiant elgetauti ar vagiliauti aukomis. Atitinkamai tokios santykinai naujos prekybos žmonėmis išraiškos formos įpareigoja tarptautinę bendruomenę nuolat peržiūrėti teisinį reglamentavimą numatant prekybos žmonėmis baudžiamumą, prevenciją ir kitus su tuo susijusius klausimus. Keletą pastarųjų metų reaguojant į naujausias prekybos žmonėmis tendencijas Europos Sąjungos (toliau – ES) institucijose vyko aktyvios diskusijos, kurių rezultatas – 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos priimta Direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR¹ (toliau – Direktyva 2011/36/ES). Atsižvelgiant į tai, kad Direktyva 2011/36/ES pakeitė lig tol ES lygmeniu taikytą 2002 m. liepos 19 d. Europos Sąjungos Tarybos Pamatinį sprendimą 2002/629/TVR dėl kovos su prekyba žmonėmis² (toliau – Pamatinis sprendimas 2002/629/TVR), manytina, jog yra tikslinga išanalizuoti jos pridėtinę vertę³ lyginant su Pamatiniu sprendimu 2002/629/TVR. Taip pat turint mintyje tai, kad Lietuvos Respublika yra ES narė, o tai lemia jos pareigą savo nacionalinę teisę suderinti su ES teise, būtina įvertinti Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – LR BK) įtvirtintą prekybos žmonėmis normą jos atitikties Direktyvos 2011/36/ES keliamiems reikalavimams požiūriu, kartu numatant galimus normos tobulinimo variantus.

Taigi šio straipsnio objektas – Pamatinį sprendimą 2002/629/TVR pakeitusi Direktyva 2011/36/ES bei LR BK įtvirtinta prekybos žmonėmis norma. Straipsnio tikslas – naujo prekybos žmonėmis teisinio reglamentavimo ES lygmeniu apžvalga bei analizė ir nacionalinės prekybos žmonėmis normos atitikties šiam reglamentavimui įvertinimas.

Pabrėžtina, jog šiuo metu nėra nė vieno lietuviško mokslo šaltinio, kuris būtų skirtas minėtos Direktyvos 2011/36/ES nuostatų apžvalgai. Taigi šis straipsnis – pirmasis žvilgsnis į naujus ES teisės keliamus reikalavimus prekybos žmonėmis baudžiamumo ir prevencijos srityje, kartu pirmasis bandymas išvelgti atliepiančią Direktyvą 2011/36/ES galimus pokyčius nacionaliniame prekybos žmonėmis teisiniame reglamentavime.

Straipsnyje taikomi lyginamasis, sisteminis, loginis bei dokumentų analizės metodai.

-
- 1 Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. balandžio 5 d. direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR. [2011] OL L 101.
 - 2 Europos Sąjungos Tarybos 2002 m. liepos 19 d. pamatinis sprendimas 2002/629/TVR dėl kovos su prekyba žmonėmis. [2002] OL L 203.
 - 3 Šiame straipsnyje nesiekiama apžvelgti visų Direktyvos 2011/36/ES nuostatų, dėmesys skiriamas naują teisinį reglamentavimą atspindinčioms su prekybos žmonėmis baudžiamumu ir prevencija susijusioms nuostatom.

1. Direktyva 2011/36/ES: prekybos žmonėmis teisinio reglamentavimo pokyčiai lyginant su Pamatiniu sprendimu 2002/629/TVR

Analizuojant Direktyvą 2011/36/ES, kuri pakeitė lig tol taikytą Pamatinį sprendimą 2002/629/TVR, visų pirma dėmesys krypta į šios Direktyvos 2 straipsnį, kuriame formuluojamas prekybos žmonėmis apibrėžimas. Ir čia kyla klausimas: ar Direktyva 2011/36/ES perėmė Pamatiniame sprendime 2002/629/TVR įtvirtintą prekybos žmonėmis sampratą, ar į prekybos žmonėmis nusikalstimą ji pažvelgė nauju žvilgsniu?

Direktyvos 2011/36/ES 2 straipsnio 1 dalyje nurodoma, jog prekyba žmonėmis – tai „*asmenų verbavimas, vežimas, perdavimas, laikymas ar priėmimas, įskaitant tų asmenų kontrolės perėmimą ar perdavimą, grasinant arba panaudojant jėgą ar kitokią prievartą, pagrobiant, sukčiaujant arba apgaule, piktnaudžiaujant padėtimi arba pasinaudojant asmens pažeidžiamumu, duodant arba gaunant pinigų ar naudos siekiant kitą asmenį kontroliuojančio asmens sutikimo, kai šios veikos tikslas yra išnaudojimas*“. To paties straipsnio 3 dalyje nurodoma, jog „*išnaudojimas apima bent jau kitų asmenų prostitucijos išnaudojimą ar kitas seksualinio išnaudojimo formas, priverstinį darbą ar paslaugas, įskaitant elgetavimą, vergiją ar į vergiją panašią praktiką, priverstinę tarnystę, išnaudojimą įtraukiant į nusikalstamą veiką arba organų išėmimą*“. Taigi atsakymas į anksčiau iškeltą klausimą yra nevienareikšmis. Direktyva 2011/36/ES, kaip matyti, viena vertus, perėmė Pamatiniame sprendime 2002/629/TVR įtvirtintą prekybos žmonėmis sąvoką, kita vertus, ją išplėtė papildydama naujais požymiais. Štai veikos, kuriomis gali pasireikšti nusikalstamas sandoris, kurio objektas yra žmogus, bei poveikio prekybos žmonėmis aukai būdai iš esmės išliko analogiškai įtvirtintiems Pamatinio sprendimo 2002/629/TVR 1 straipsnio 1 dalyje. Tai asmenų verbavimas, vežimas, perdavimas, laikymas ar priėmimas, įskaitant tų asmenų kontrolės perėmimą ar perdavimą, grasinant arba panaudojant jėgą ar kitokią prievartą, pagrobiant, sukčiaujant arba apgaule, piktnaudžiaujant padėtimi arba pasinaudojant asmens pažeidžiamumu, duodant arba gaunant pinigų ar naudos siekiant kitą asmenį kontroliuojančio asmens sutikimo. Tačiau apibūdiant šių veikų padarymo tikslą – išnaudojimą, Direktyvoje 2011/36/ES pateikiamas platesnis, lyginant su Pamatiniu sprendimu 2002/629/TVR, galimų žmogaus išnaudojimo formų sąrašas, t. y. tas minimumas žmogaus išnaudojimo sričių, kurias ES valstybės narės įpareigojamos kriminalizuoti savo nacionalinėje teisėje nustatydamos baudžiamąją atsakomybę už prekybą žmonėmis. Direktyvos 2011/36/ES 1 straipsnio 3 dalyje, be jau žinomų iš Pamatinio sprendimo 2002/629/TVR perkeltų žmogaus išnaudojimo formų (išnaudojimo prostitucijai, kitokia seksualinio išnaudojimo forma, priverstiniam darbui ar paslaugoms, vergovei ar į ją panašiai veiklai), papildomai išskiriamas žmogaus išnaudojimas verčiant elgetauti, įtraukiant į nusikalstamą veiką bei organų išėmimo tikslu.

Prekyba žmonėmis organų išėmimo tikslu mums jau pažįstama turint mintyje tarptautiniu lygmeniu taikomus 2000 m. lapkričio 15 d. Protokolą dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertinamąsi ja, papil-

dantį Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą⁴ (toliau – Palermo protokolas) bei 2005 m. gegužės 16 d. Europos Tarybos Konvenciją dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis⁵ (toliau – 2005 m. Europos Tarybos Konvencija). Tuo tarpu sąvokos „žmogaus išnaudojimas verčiant elgetauti“ bei „žmogaus išnaudojimas įtraukiant į nusikalstamą veiką“ yra visiškai naujos. Tokie žmogaus išnaudojimo tikslai nėra išskirti nei Palermo protokole, nei 2005 m. Europos Tarybos konvencijoje įtvirtintame prekybos žmonėmis apibrėžime. Taigi šiuos galimus prekybos žmonėmis sudėtyje išnaudojimo tikslus tikslinga aptarti plačiau.

Direktyvos 2011/36/ES 2 straipsnio 3 dalyje apibrėžiant išnaudojimo sritis, nurodoma, jog „išnaudojimas apima <...> priverstinį darbą ar paslaugas, įskaitant elgetavimą, <...>“. Atsižvelgiant į tokią formuluotę, darytina išvada, jog elgetavimas traktuojamas kaip išskirtinė priverstinio darbo ar paslaugų forma, o ne savarankiška (atskira) išnaudojimo sritis. Kitaip pasakius, išnaudojimas elgetavimui – tai išnaudojimo priverstiniam darbui ar paslaugoms rūšis. Vadinasi, norint apibrėžti elgetavimą kaip prekybos žmonėmis sudėties požymį, jo sąvoką reikia aiškinti neatsietai nuo priverstinio darbo ar paslaugų sąvokos. Tai patvirtina ir Direktyvos 2011/36/ES preambulėje pateiktas išaiškinimas, jog „šioje direktyvoje priverstinis elgetavimas turėtų būti suprantamas kaip priverstinio darbo arba paslaugų forma, kaip apibrėžta 1930 m. Tarptautinės darbo organizacijos Konvencijoje Nr. 29 dėl priverstinio ar privalomojo darbo. Todėl prekybos žmonėmis apibrėžtis išnaudojimą verčiant elgetauti, įskaitant parduoto priklausomo asmens naudojimą elgetavimui, apima tik tada, kai yra visi priverstinio darbo ar paslaugų požymiai.“ Vadovaujantis 1930 m. Tarptautinės darbo organizacijos konvencijos Nr. 29 dėl priverstinio ar privalomojo darbo⁶ 2 straipsnio 1 dalimi, priverstinis darbas reiškia bet kokią darbą ar tarnybą, kurių buvo išreikalauta prievarta, grasinant nuobauda ir kurių asmuo nesutiko atlikti savo valia. Taigi žmogaus išnaudojimas priverstiniam darbui ar paslaugoms reiškia neteisėtą vertimą žmogų dirbti darbą (ar suteikti paslaugas), kurio dirbti jis nenori, t. y. vertimą dirbti prieš jo valią. Tuo tarpu žmogaus išnaudojimas verčiant elgetauti suprastinas kaip žmogaus išnaudojimas verčiant jį prieš savo valią prašinėti išmaldos⁷. Tai, kaip minėta, laikytina savotiška priverstinio darbo forma.

Vadovaujantis aptariamoje Direktyvoje 2011/36/ES nustatyta platesne, lyginant su Pamatiniu sprendimu 2002/629/TVR, prekybos žmonėmis samprata, kaip prekyba žmonėmis kvalifikuotinas ir toks nusikalstamas sandoris, kuris yra sudarytas tikslu išnaudoti žmogų nusikalstamų veikų darymui. Direktyvos 2011/36/ES 3 straipsnio 2 dalyje nurodoma, jog išnaudojimas, *inter alia*, apima „išnaudojimą įtraukiant į nusikalstamą

4 2000 m. lapkričio 15 d. Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantis Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 49-2166.

5 Convention on Action against Trafficking in Human Beings (adopted 16 May 2005, entered into force 1 February 2008). CETS 197. Pažymėtina, jog Lietuvos Respublika 2005 m. gegužės 16 d. Europos Tarybos konvenciją dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis pasirašė 2008 m. vasario 12 d., tačiau lig šiol jos nėra ratifikavusi.

6 1930 m. Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 29 dėl priverstinio ar privalomojo darbo. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 27-648.

7 Vadovaujantis *Dabartinės lietuvių kalbos žodynu*, sąvoka „elgetauti“ reiškia būti elgeta, prašinėti išmaldos.

veiką“. Atsižvelgiant į tokią išnaudojimo tikslo formuluotę, darytina išvada, jog Direktyvą 2011/36/ES priėmusios ES institucijos šią žmogaus išnaudojimo formą sieja tik su baudžiamajai teisei priešingų veikų darymu. Tuo tarpu žmogaus išnaudojimas, pavyzdžiui, administracinių teisės pažeidimų darymui, manytina, nepatektų į aptariamą išnaudojimo formos sąvoką. Tiesa, toks atvejis nelieka už prekybos žmonėmis sampratos, įtvirtintos Direktyvoje 2011/36/ES, ribų. Atsižvelgiant į tai, kad prekybos žmonėmis apibrėžime įvardijami išnaudojimo tikslai (sritys) yra pateikiami (nurodomi) kaip minimumas galimų žmogaus išnaudojimo sričių (o tai reiškia nebaigtinį sąrašą⁸), atvejis, kai asmuo yra įgyjamas tikslu išnaudoti ne nusikaltimų, o kitokių teisės pažeidimų darymui (pvz., atskirose valstybėse smulkios vagystės gali būti priskiriamos administracinės, o ne baudžiamosios teisės pažeidimams), esant kitiems prekybos žmonėmis požymiams, vertintinas kaip prekyba žmonėmis. Direktyvos 2011/36/ES preambulėje aiškinant aptariamą žmogaus išnaudojimo tikslą pažymima, jog „sąvoka „išnaudojimas įtraukiant į nusikalstamą veiką“ turėtų būti suprantama kaip asmens išnaudojimas, inter alia, verčiant užsiimti kišenvagystėmis, vagiliavimu parduotuvėse, prekyba narkotikais ir kita panašia veika, už kurią taikomos sankcijos ir kuri susijusi su finansiniu pasipelnymu“. Taigi šis išaiškinimas leidžia iškristalizuoti dar vieną nagrinėjamo požymio bruožą. Direktyvos 2011/36/ES kontekste žmogaus išnaudojimo įtraukiant į nusikalstamą veiką tikslas suprantamas kaip siekis išnaudoti žmogų ne bet kokios baudžiamajai teisei priešingos veikos darymui, o tokios, kuri susijusi su finansine nauda, t. y. „neša“ pajamas išnaudojamo asmens „savininkui“. Ko gero, tai savaime suprantama, mat prekyba žmonėmis yra vykdoma iš finansinių paskatų. Europolo 2009 metų prekybos žmonėmis Europos Sąjungoje ataskaitoje⁹ teigiama, jog prekyba žmonėmis yra verslas, duodantis daug milijonų eurų / dolerių per metus. Kaip matyti iš Europolo 2011 metų pranešimo¹⁰, ši situacija nepasikeitė.

Aptarus naujus prekybos žmonėmis sampratą papildžiusius požymius, kyla klausimas, ar šių papildomų žmogaus išnaudojimo tikslų įtraukimas į prekybos žmonėmis apibrėžimą Direktyvoje 2011/36/ES reiškia, jog ankstesnė prekybos žmonėmis apibrėžtis, įtvirtinta Pamatiniame sprendime 2002/629/TVR, buvo nepakankama ir neapėmė tų prekybos žmonėmis sandorių, kurie būdavo sudaromi tikslu išnaudoti žmogų priverstiniam elgetavimui, nusikalstamų veikų darymui ar organų išėmimui? Atsakymas

8 Direktyvos 2011/36/ES 2 straipsnio 3 dalyje apibrėžiant išnaudojimo požymį nurodoma, jog „išnaudojimas apima bent jau kitų asmenų prostitucijos išnaudojimą ar kitas seksualinio išnaudojimo formas, priverstinį darbą ar paslaugas, įskaitant elgetavimą, vergiją ar į vergiją panašią praktiką, priverstinę tarnystę, išnaudojimą, įtraukiant į nusikalstamą veiką, arba organų išėmimą“. Apibrėžime vartojami žodžiai „bent jau“ leidžia pagrįstai teigti, jog čia vardijamos tik tos galimos žmogaus išnaudojimo sritys, kurias mažų mažiausiai apima prekybos žmonėmis apibrėžtis. Tačiau kartu tokia formuluotė rodo, jog prekyba žmonėmis gali pasireikšti ir kitomis žmogaus išnaudojimo formomis (antai, baudžiamosios teisės doktrinoje išskiriamos ir tokios žmogaus išnaudojimo formos kaip išnaudojimas priverstinei santuokai, karo veiksmams ir pan.).

9 Europol. Trafficking in Human Beings in the European Union: a Europol perspective [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-11-05]. <<http://www.euromed-migration.eu/e1152/e3411/e3427/e4299/e4335/2009THBfctsht.pdf>>.

10 Europol. Trafficking in Human Beings in the European Union [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2011-11-05]. <https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/trafficking_in_human_beings_in_the_european_uunio_2011.pdf>.

vienareikšmis – be abejo, apėmė. Kaip jau buvo užsiminta, tiek Pamatinis sprendimas 2002/629/TVR, tiek jį pakeitusi Direktyva 2011/36/ES prekybos žmonėmis apibrėžime išnaudojimo tikslus įvardija nebaigtiniu sąrašu, t. y. nurodo, kas mažų mažiausiai laikytina išnaudojimu prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėtyje. Minėtuose ES teisės aktuose prekybos žmonėmis sąvoka siejama su bet koku žmogaus išnaudojimu. Tuo tarpu įvardijimas konkrečių galimų žmogaus išnaudojimo sričių reiškia ES siekį užtikrinti, jog bent tie prekybos žmonėmis sandoriai, kurie yra sudaromi tikslu išnaudoti žmogų prostitucijai ar kitomis seksualinio išnaudojimo formomis, priverstiniam darbui ar paslaugoms, įskaitant elgetavimą, vergiją ar į vergiją panašią praktiką, priverstinę tarnystę, nusikalstamų veikų darymui ar organų išėmimui, būtų baudžiami visose ES valstybėse narėse. Tokį poreikį nulėmė pastarųjų metų prekybos žmonėmis realijos¹¹. Taigi ES valstybės narės, kurių nacionalinės prekybos žmonėmis normos pagal savo konstrukciją neapima prekybos žmonėmis sandorių, sudarytų tikslu išnaudoti žmogų priverstiniam elgetavimui, nusikalstamų veikų darymui ar organų išėmimui, iki Direktyvoje 2011/36/ES nustatyto termino turi pareigą suderinti savo nacionalinius baudžiamuosius įstatymus su Direktyvos 2011/36/ES nuostatomis. Užbėgant į priekį pažymėtina, jog tarp šių valstybių patenka ir Lietuvos Respublika. LR BK įtvirtintos prekybos žmonėmis normos atitiktis Direktyvos 2011/36/ES keliamiems reikalavimams bus vertinama kitoje šio straipsnio dalyje.

Analizuojant Direktyvą 2011/36/ES dėmesys krinta ne tik į platesnę, lyginant su Pamatiniu sprendimu 2002/629/TVR, joje įtvirtintą prekybos žmonėmis sampratą. Direktyva 2011/36/ES, *inter alia*, atspindi griežtėjančią ES baudžiamąją politiką prekybos žmonėmis srityje. Pastebima bausmių griežtėjimo tendencija. Visų pirma, atsakomybės griežtinimą rodo tai, kad Direktyvoje 2011/36/ES, priešingai nei Pamatiniame sprendime 2002/629/TVR, yra keliami tam tikri reikalavimai laisvės atėmimo bausmei už prekybos žmonėmis nusikaltimą, padarytą nesant veiką kvalifikuojančių požymių. Direktyvos 2011/36/ES 4 straipsnio 1 dalimi ES valstybės narės yra įpareigojamos užtikrinti, kad už prekybos žmonėmis nusikaltimą, nesant veiką kvalifikuojančių požymių, nurodytų Direktyvos 2011/36/ES 4 straipsnio 2 dalyje, būtų baudžiama „maksimaliomis ne trumpesnėmis kaip penkeri metai laisvės atėmimo bausmėmis“. Taigi šia imperatyvia nuostata nustatomas reikalavimas viršutinei laisvės atėmimo bausmės ribai – kad ji būtų ne mažesnė kaip penkeri metai. Antra, griežtėjančią ES baudžiamąją politiką prekybos žmonėmis baudžiamumo srityje rodo ir tai, jog Direktyvoje 2011/36/ES, lyginant su Pamatiniu sprendimu 2002/629/TVR, padidinama viršutinė laisvės atėmimo bausmės riba esant kvalifikuotai prekybos žmonėmis sudėčiai. Vadovaujantis Direktyvos 2011/36/ES 4 straipsnio 2 dalimi ES valstybės narės yra įpareigojamos užtikrinti, kad už prekybos žmonėmis nusikaltimą, padarytą esant veiką kvalifikuojančių požymių, nurodytų Direktyvos 2011/36/ES 4 straipsnio 2 dalyje, būtų baudžiama „maksimaliomis ne trumpesnėmis kaip dešimt metų laisvės atėmimo bausmėmis“. Tuo tarpu Pamatiniame sprendime

11 Turimi omenyje pastaraisiais metais visuomenės informavimo priemonėse plačiai nušviesti atvejai dėl vaikų verbavimo tariamai geram darbui užsienyje. Išvežti į užsienį jie tampa išnaudojimo verčiant elgetauti ar vargiauti aukomis. Tiesa, nors atskleisti atvejai susiję tik su vaikų išnaudojimu elgetavimui bei nusikalstamų veikų darymui, tačiau manytina, jog tokio išnaudojimo objektu gali tapti ir suaugusieji.

2002/629/TVR buvo įtvirtinta nuostata, jog už prekybos žmonėmis nusikaltimą, įvykdytą esant veiką kvalifikuojantiems požymiams, turi būti baudžiama laisvės atėmimu, kurio ilgiausia trukmė ne mažesnė kaip aštuoneri metai. Galiausiai griežtėjančią ES baudžiamąją politiką prekybos žmonėmis srityje atskleidžia ne vien tik laisvės atėmimo bausmės viršutinės ribos didinimas. Direktyvos 2011/36/ES 4 straipsnio 3 dalyje nurodyta, jog atsakomybę sunkinančia aplinkybe¹² laikytinas atvejis, kai prekybos žmonėmis nusikaltimą padarė savo pareigas atliekantis valstybės tarnautojas. Ši nuostata yra nauja, tokios atsakomybę sunkinančios aplinkybės Pamatinis sprendimas 2002/629/TVR nenumatė. Taigi šiuo aspektu taipogi išvelgtinas atsakomybės griežtinimas Direktyvoje 2011/36/ES įtvirtintame reguliavime.

Analizuojant Direktyvos 2011/36/ES nuostatas juntama anksčiau minėtos 2005 m. Europos Tarybos konvencijos, šiuo metu vertinamos kaip aukščiausias kovos su prekyba žmonėmis tarptautinis standartas, įtaka. Antai Direktyvoje 2011/36/ES įtvirtintos iš minėtos konvencijos perimtos nuostatos dėl prekybos žmonėmis aukų netraukimo baudžiamojon atsakomybėn ar bausmių joms netaikymo bei nuostatos dėl baudžiamosios atsakomybės nustatymo asmenims, kurie naudojosi prekybos žmonėmis aukos paslaugomis, žinodami, kad jas teikiantis asmuo yra parduotas.

Prekybos žmonėmis aukų nebaudimo nuostata yra numatyta Direktyvos 2011/36/ES 8 straipsnyje. Šiame straipsnyje nurodoma, jog „valstybės narės <...> imasi reikiamų priemonių siekdamos užtikrinti, kad kompetentingos nacionalinės valdžios institucijos turėtų įgaliojimus netraukti baudžiamojon atsakomybėn prekybos žmonėmis aukų ir netaikyti joms sankcijų už dalyvavimą nusikalstamose veikose, kurias jie buvo priversti padaryti tiesiogiai dėl bet kurios iš jų atžvilgiu įvykdytų veikų, nurodytų 2 straipsnyje“. Taigi norint pritaikyti šią „nebaudimo taisyklę“ ir netraukti baudžiamojon atsakomybėn prekybos žmonėmis aukos už jos padarytą nusikalstamą veiką, būtina nustatyti, jog baudžiamajai teisei priešingą veiką ji padarė tiesiogiai dėl to, kad tapo prekybos žmonėmis auka. Atkreiptinas dėmesys, jog pagal Direktyvos 2011/36/ES 8 straipsnio formuluotę nėra svarbu, kokią nusikalstamą veiką prekybos žmonėmis auka buvo priversta atlikti, t. y. Direktyva 2011/36/ES nekelia jokių reikalavimų šiai nusikalstamai veikai jos sunkumo kategorijos ar baudžiamumo (sankcijos dydžio) aspektu. Tiesa, Direktyvos 2011/36/ES preambulėje pateikiami tokių nusikalstamų veikų pavyzdžiai: naudojimas suklastotais dokumentais, nusikalstamos veikos, susijusios su prostitucija, imigracija. Straipsnio autorės nuomone, šį sąrašą būtų galima papildyti ir tokiais nusikaltimais kaip prekyba narkotikais, kontrabandos gabenimas ir pan. Analizuojant aptariamą „aukos nebaudimo taisyklę“ kyla klausimas, ar Direktyvos 2011/36/ES 8 straipsnio nuostata galioja bei turi būti taikoma ir tiems atvejams, kai prekybos žmonėmis auka buvo priversta atlikti ne baudžiamajai, bet kitai, pavyzdžiui, administracinei teisei priešingą veiką? Griežtai laikantis įstatymo (šiuo atveju – Direktyvos 2011/36/ES) raidės, ko gero, atsakymas į iškeltą klausimą būtų neigiamas. Minėtas Direktyvos 2011/36/ES straipsnis kalba apie galimybę atleisti prekybos žmonėmis auką išimtinai tik nuo baudžiamosios

12 Direktyvos 2011/36/ES 4 straipsnio 3 dalyje vartojama sąvoka „atsakomybę sunkinanti aplinkybė“. Tačiau manytina, jog minėto straipsnio 2 ir 3 dalių kontekste ši sąvoka turėtų būti suprantama kaip nusikaltimo sudėties kvalifikuojantis požymis, rodantis didesnį veikos pavojingumą ir dėl to griežtesnį baudžiamumą.

atsakomybės. Todėl prekybos žmonėmis auka, kuri įvykdė ne nusikalstamą veiką, o kitokį teisės pažeidimą, nepaisant to, kad tai ji padarė dėl to, kad tapo prekybos žmonėmis auka, bus traukiama atitinkamon (pvz., administracinėn) teisinėn atsakomybėn. Šiuo aspektu Direktyvos 2011/36/ES 8 straipsnio nuostata yra kritikuotina, nes neatsižvelgiama į galimą nevienodą baudžiamosios atsakomybės apimtį skirtingose ES valstybėse narėse (pvz., Lietuvos Respublikoje vertimasis prostitucija, smulkus svetimo turto grobimas, tam tikros vertės daiktų kontrabanda patenka į administracinės atsakomybės taikymo sferą). Manytina, jog tinkamesnis terminas būtų ne „baudžiamoji atsakomybė“, o tiesiog „atsakomybė“. Tokiu atveju prekybos žmonėmis aukai būtų suteikta platesnė apsauga.

Siūlymas nustatyti baudžiamąją atsakomybę asmenims, kurie naudojami prekybos žmonėmis aukos paslaugomis, žinodami, kad jas teikiantis asmuo yra prekybos žmonėmis auka, – tai dar viena nuostata, kurią Direktyva 2011/36/ES „pasiskolino“ iš 2005 m. Europos Tarybos konvencijos. Direktyvos 2011/36/ES 18 straipsnio 4 dalyje nurodoma, jog „*stabdydamos paklausą ir taip siekdamos, kad prekybos žmonėmis prevencija ir kova su ja taptų veiksmingesnė, valstybės narės svarsto galimybę imtis priemonių, kad nusikalstama veika būtų laikoma naudojimasis paslaugomis, kurios pagal 2 straipsnį laikomos išnaudojimu, žinant, kad jas teikiantis asmuo yra 2 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos auka*“. Kaip matyti iš šios nuostatos formuluotės, ES valstybės narės nėra imperatyviai įpareigojamos nustatyti baudžiamąją atsakomybę prekybos žmonėmis „klientams“. Direktyva 2011/36/ES tik skatina jas apsvarstyti tokią galimybę. Apskritai ši nuostata yra prevencinio pobūdžio ir atskleidžia ES siekį kompleksiskai kovoti su prekybos žmonėmis reiškiniu. Ji atkreipia ES valstybių narių dėmesį į tai, jog prekybą žmonėmis reguliuoja pasiūlos ir paklausos dėsniai, siūlo prisiminti elementarią tiesą, jog pasiūlos nebūna be paklausos. Vadinasi, norint sumažinti tikrąjį prekybos žmonėmis mastą, reikia imtis priemonių, kuriomis būtų mažinama žmogaus išnaudojimą skatinanti paklausa. Viena tokių priemonių yra naudojimosi prekybos žmonėmis aukos teikiamomis paslaugomis kriminalizavimas. Beje, atkreiptinas dėmesys, jog, kriminalizavus šiuos veiksmus, tikslinga įtvirtinti ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės galimybę, kai asmuo, naudojęsis prekybos žmonėmis aukų teikiamomis paslaugomis, apie tai praneša teisėsaugos institucijoms ir aktyviai bendradarbiauja su jomis nustatant nuo prekybos žmonėmis nusikaltimo nukentėjusį asmenį. Tokiu būdu būtų mažinamas prekybos žmonėmis latentiškumas, identifikuojamos šio nusikaltimo aukos, suteikiama joms reikiama pagalba bei apsauga ir gaunama informacija apie prekybą žmonėmis vykdančius asmenis. Taigi Direktyvos 2011/36/ES 18 straipsnio 4 dalyje siūloma priemonė turi neabejotiną vertę – ne tik prekybos žmonėmis prevencijos, bet ir jos kaip nusikaltimo išaiškinamumo prasme. Šiuo atveju belieka tikėtis, jog ES valstybėms narėms nepritrūks aukštos teisinės savimonės bei ryžto visomis pastangomis kovoti su prekyba žmonėmis ir jos pasinaudos ES institucijų raginimu nustatyti baudžiamąją atsakomybę už naudojamąsi paslaugomis, kurios pagal prekybos žmonėmis apibrėžimą laikomos išnaudojimu, žinant, kad jas teikiantis asmuo yra prekybos žmonėmis auka.

2. LR BK įtvirtintos prekybos žmonėmis normos įvertinimas jos atitikties Direktyvos 2011/36/ES keliamiems reikalavimams požiūriu

Baudžiamosios teisės doktrinoje vieningai sutariama, jog LR BK 147 straipsnyje įtvirtinta prekybos žmonėmis norma¹³, nepaisant nedidelių skirtumų¹⁴, iš esmės atitinka Pamatiniame sprendime 2002/629/TVR įtvirtintą prekybos žmonėmis sampratą. O ar ji, būdama tokios teisinės konstrukcijos, kokios šiandien yra, atitinka Direktyvos 2011/36/ES keliamus reikalavimus, tarp jų ir platesnę prekybos žmonėmis apibrėžtį?

Kaip jau minėta, Direktyva 2011/36/ES, viena vertus, nors ir perėmė Pamatiniame sprendime 2002/629/TVR įtvirtintą prekybos žmonėmis sampratą, tačiau kita vertus, ją išplėtė papildomais požymiais. O būtent be jau žinomų iš Pamatinio sprendimo 2002/629/TVR perkeltų žmogaus išnaudojimo formų (išnaudojimo prostitutcijai, kitokia seksualinio išnaudojimo forma, priverstiniam darbui ar paslaugoms, vergovei ar į ją panašiai veiklai), Direktyvos 2011/36/ES 1 straipsnio 3 dalyje apibrėžiant išnaudojimo tikslą papildomai skiriamos tokios sritys kaip žmogaus išnaudojimas verčiant elgetauti, įtraukiant į nusikalstamą veiką bei organų išėmimo tikslu. Pastarasis išnaudojimo tikslas, o tiksliau prekyba žmonėmis organų išėmimo tikslu LR BK yra kriminalizuota. Maža to, tokia prekybos žmonėmis forma Lietuvos įstatymų leidėjo laikytina pavojingesne, o išnaudojimo tikslas – kaltininko siekis įgyti nukentėjusio asmens organą, audinį arba ląstelių – kaip veiką kvalifikuojantis požymis. Tuo tarpu nusikalstami sandoriai – asmens pardavimas, pirkimas ar kitoks perleidimas ar įgijimas, asmens verbavimas, gabenimas ar laikymas nelaisvėje panaudojant fizinę smurtą, grasinimus, kitaip atimant galimybę priešintis, pasinaudojant nukentėjusio asmens priklausomumu ar pažeidžiamumu, panaudojant apgaulę ar sumokant pinigus ar suteikiant kitokią turtinę naudą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį, atlikti tikslu išnaudoti asmenį verčiant elgetauti ar įtraukiant į nusikalstamą veiką, vadovaujantis galiojančiu nacionaliniu prekybos žmonėmis teisiniu reglamentavimu, neužtraukia baudžiamosios atsakomybės ir pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį įstatymą nelaikytini prekybos žmonėmis nusikaltimu. Taigi būtina keisti galiojančią prekybos žmonėmis teisinį reglamentavimą priimant atitinkamas LR BK pataisas. Tiesa, manytina, jog nacionalinės prekybos žmonėmis normos dispozicijos papildymas vien tik minėtais išnaudojimo tikslais nėra pats geriausias aptariamoms normoms tobulinimo variantas. Prekyba žmonėmis – tai dinamiškas reiškiny, praktikoje randasi įvairių žmogaus išnaudojimo formų (pvz., išnaudojimas priverstinei santuokai, karo veikmuose ir pan.). Be to, prekybai žmonėmis būdingas itin didelis latentiskumas, o tai savaime mažina galimybes iškart įžvelgti visas galimas prekybos žmonėmis pasireiškimo formas. Todėl atsižvelgiant į tai manytina,

13 Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 147 straipsnyje įtvirtintos prekybos žmonėmis normos redakcija, aktuali nuo 2005 m. birželio 30 d.

14 Toje dalyje, kur formuluojamas išnaudojimo tikslas, prekybos žmonėmis normos dispozicijoje nėra išskirtas asmens išnaudojimas vergijai ar į ją panašiai veiklai, o išskiriant asmens išnaudojimą priverstiniam darbui greta nevartojamas „priverstinių paslaugų teikimo“ terminas.

jog pildant prekybos žmonėmis normos dispoziciją dalyje, kur formuluojami žmogaus išnaudojimo tikslai, yra tikslinga galimų žmogaus išnaudojimo sričių sąrašą pateikti kaip nebaigtinį (pvz., nurodant, jog prekybą žmonėmis sudarantys veiksmai atliekami siekiant išnaudoti nukentėjusį asmenį prostitucijai, pornografijai, priverstiniam darbui ar paslaugoms, įskaitant elgetavimą, vergijai ar į vergiją panašiai veiklai, nusikalstamų veikų ar kitų teisės pažeidimų¹⁵ darymui ar siekiant jį išnaudoti kitomis formomis).

Direktyvoje 2011/36/ES išskirta nauja atsakomybė sunkinanti aplinkybė – prekybos žmonėmis nusikaltimą įvykdė savo pareigas einantis valstybės tarnautojas – suponuoja atitinkamus pakeitimus ir kvalifikuotoje prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėtyje, įtvirtintoje LR BK 147 straipsnio 2 dalyje. Šioje dalyje prekybos žmonėmis normos dispozicija tobulintina numatant papildomą veiką kvalifikuojantį požymį – specialų nusikaltimo subjektą, t. y. valstybės tarnautoją ar viešojo administravimo funkcijas atliekantį asmenį.

Kalbant apie sankcijas, pasakytina, jog Lietuvos Respublikos baudžiamasis įstatymas šiuo aspektu visiškai atitinka Direktyvoje 2011/36/ES nustatytus bausmių lygius. Netgi galima teigti, jog jis atspindi griežtesnę, lyginant su ES reikalavimais, baudžiamąją politiką prekybos žmonėmis baudžiamumo srityje. Antai, vadovaujantis galiojančia LR BK redakcija, už prekybą žmonėmis nesant veiką kvalifikuojančių požymių yra baudžiama laisvės atėmimu nuo dvejų iki dešimties metų, o esant veiką kvalifikuojančių požymių – nuo ketverių iki dvylikos metų. Tuo tarpu Direktyva 2011/36/ES pirmuoju atveju reikalauja bausti maksimaliomis ne trumpesnėmis kaip penkeri metai laisvės atėmimo bausmėmis, o antruoju atveju – maksimaliomis ne trumpesnėmis kaip dešimt metų laisvės atėmimo bausmėmis.

Na, ir galiausiai pasakytina, jog LR BK nėra įtvirtinta galimybė atleisti asmenį, nukentėjusį nuo prekybos žmonėmis nusikaltimo, nuo baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamą veiką, kurią jis buvo priverstas padaryti tiesiogiai dėl jo atžvilgiu įvykdyto prekybos žmonėmis nusikaltimo. Atsižvelgiant į tai siūlytina papildyti baudžiamąjį įstatymą nuostata, jog asmuo, nukentėjęs nuo LR BK 147 straipsnyje įtvirtinto nusikaltimo, gali būti atleistas nuo atsakomybės¹⁶ už nusikalstamą veiką ar administracinę teisės pa-

15 Nors Direktyvos 2011/36/ES 2 straipsnio 3 dalyje yra minimas žmogaus išnaudojimas būtent nusikalstamų, t. y. baudžiamajai teisei priešingų, veikų darymui, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad pagal Lietuvos Respublikos teisinę sistemą tokios veikos kaip vertimasis prostitucija, smulkusis svetimo turto pagrobimas bei tam tikros vertės daiktų kontrabanda yra priskiriamos administraciniams teisės pažeidimams, siūlytina LR BK 147 straipsnyje vartoti platesnę „išnaudojimo nusikalstamų veikų ar kitų teisės pažeidimų darymui“ sąvoką.

16 Nacionalinėje teisėje formuluojant „prekybos žmonėmis aukos nebaudimo nuostatą“ siūlytina vartoti „asmens netraukimo atsakomybėn“ sąvoką, kadangi tam tikros veikos, kurias nuo prekybos žmonėmis nusikaltimo nukentėjęs asmuo buvo priverstas padaryti, pagal Lietuvos Respublikos įstatymus gali užtraukti administracinę, o ne baudžiamąją atsakomybę. Pvz., vertimasis prostitucija, smulkusis svetimo turto pagrobimas, tam tikros vertės prekių kontrabanda, yra administraciniai teisės pažeidimai ir užtraukia atsakomybę ne pagal LR BK, o pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksą (toliau – LR ATPK). Tiesa, LR ATPK 182⁽¹⁾ straipsnyje, numatant atsakomybę už vertimąsi prostitucija, daroma pastaba, jog „administracinė atsakomybė netraukiamas prostitucija vertėsis asmuo, kuris į prostituciją buvo įtrauktas būdamas materialiai, dėl tarnybos ar kitaip priklausomas arba įtrauktas į prostituciją panaudojant fizinę ar psichinę prievartą ar apgaule, arba bet koku būdu įtrauktas į prostituciją būdamas nepilnametis ar (ir) nukentėjęs nuo prekybos žmonėmis ir yra pripažintas nukentėjusiuoju baudžiamajame procese“.

žeidimą, kurį jis buvo priverstas padaryti tiesiogiai dėl jo atžvilgiu padaryto LR BK 147 straipsnyje įtvirtinto nusikaltimo.

Išvados

1. Direktyvoje 2011/36/ES, lyginant su Pamatiniu sprendimu 2002/629/TVR, įtvirtinama platesnė prekybos žmonėmis sąvoka, kadangi į ją įtraukiamos papildomos žmogaus išnaudojimo formos – išnaudojimas priverstiniam elgetavimui, išnaudojimas įtraukiant į nusikalstamą veiką, organų išėmimas.

2. Direktyva 2011/36/ES atspindi griežtėjančią ES baudžiamąją politiką prekybos žmonėmis srityje – pastebima bausmių griežtėjimo tendencija (viršutinės laisvės atėmimo bausmės ribos nustatymas esant prekybai žmonėmis be veiką kvalifikuojančių požymių ir viršutinės laisvės atėmimo bausmės ribos padidinimas esant kvalifikuotai prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėčiai), papildomas atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašas (nauja atsakomybę sunkinanti aplinkybė – prekybos žmonėmis nusikaltimą padarė savo pareigas atliekantis valstybės tarnautojas).

3. Direktyvoje 2011/36/ES įtvirtinama „aukų nebaudimo taisyklė“, t. y. nuostata dėl netraukimo baudžiamojon atsakomybėn prekybos žmonėmis aukų ir netaikymo joms sankcijų už dalyvavimą nusikalstamosiose veikose, kurias jos buvo priverstos padaryti tiesiogiai dėl jų atžvilgiu padaryto prekybos žmonėmis nusikaltimo.

4. Direktyva 2011/36/ES ragina ES valstybes nares imtis priemonių, kad nusikalstama veika būtų laikomas naudojimas paslaugomis, kurios pagal prekybos žmonėmis apibrėžimą laikomos išnaudojimu, žinant, kad jas teikiantis asmuo yra prekybos žmonėmis auka. Tai rodo ES institucijų siekį ir skatinimą kompleksiskai kovoti su prekybos žmonėmis reiškiniu suduodant smūgį paklausai, kuriai esant ir gyvuoja pasiūla.

5. Atliepiant į Direktyvoje 2011/36/ES numatytą naują prekybos žmonėmis reglamentavimą yra keistina LR BK įtvirtinta prekybos žmonėmis norma. Visų pirma, prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėtis pildytina naujais žmogaus išnaudojimo tikslais – išnaudojimu priverstiniam elgetavimui bei išnaudojimu įtraukiant į nusikalstamą veiką. Atsižvelgiant į nacionalinės teisės sistemos ypatumus, siūlytina vartoti platesnę „išnaudojimo įtraukiant į nusikalstamą veiką ar kitų teisės pažeidimų darymą“ sąvoką. Taip pat papildžius prekybos žmonėmis sudėtį naujomis žmogaus išnaudojimo formomis, siūlytina šį išnaudojimo formų sąrašą pateikti kaip nebaigtinį. Antra, keistina kvalifikuota prekybos žmonėmis sudėtis numatant papildomą veiką kvalifikuojančių požymių – specialų nusikaltimo subjektą, t. y. valstybės tarnautoją ar viešojo administravimo funkcijas atliekantį asmenį. Trečia, į baudžiamąjį įstatymą įtrauktina nuostata, įgalinanti asmenį, nukentėjusį nuo LR BK 147 straipsnyje įtvirtinto nusikaltimo, atleisti nuo atsakomybės už nusikalstamą veiką ar administracinę teisės pažeidimą, kurį jis buvo priverstas padaryti tiesiogiai dėl jo atžvilgiu padaryto LR BK 147 straipsnyje įtvirtinto nusikaltimo.

Literatūra

- Convention on Action against Trafficking in Human Beings (adopted 16 May 2005, entered into force 1 February 2008). CETS 197.
- Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. Lietuvių kalbos institutas [žiūrėta 2011-11-05]. <<http://www.lki.lt/dlkz/>>.
- Europos Parlamento ir Tarybos 2011 m. balandžio 5 d. direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR. [2011] OL L 101.
- Europos Sąjungos Tarybos 2002 m. liepos 19 d. pamatinis sprendimas 2002/629/TVR dėl kovos su prekyba žmonėmis. [2002] OL L 203.
- Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės žinios*. 1985, Nr. 1-1 (su pakeitimais ir papildymais).
- Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741 (su pakeitimais ir papildymais).
- Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertinamąsi ja, papildantis Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 49-2166.
- Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 29 dėl priverstinio ar privalomojo darbo. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 27-648.
- Trafficking in Human Beings in the European Union: a Europol perspective [interaktyvus]. Europol, 2009 [žiūrėta 2011-11-05]. <<http://www.euromed-migration.eu/e1152/e3411/e3427/e4299/e4335/2009THBfctsht.pdf>>.
- Trafficking in Human Beings in the European Union [interaktyvus]. Europol, 2011 [žiūrėta 2011-11-05]. <https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/trafficking_in_human_beings_in_the_european_uunio_2011.pdf>.
-

CHANGES IN EU LEGAL REGULATIONS ON HUMAN TRAFFICKING AFTER ADOPTION OF DIRECTIVE 2011/36/EU

Agnė Urbelionytė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *Human trafficking is a dynamic criminal phenomenon. There appear new forms of human exploitation. For example, in recent years the media widely covered cases of child recruitment in such schemes: criminals offered children ostensibly good and well-paid jobs abroad and those who accepted the offer were transported abroad, where the children were exploited via forced begging or criminality (e. g., they were forced into criminal activities such as pick-pocketing or shop-lifting). Accordingly these relatively new forms of exploitation of victims of human trafficking oblige the international community to keep under review the legal regulation of issues such as liability for trafficking in human beings, prevention of trafficking in human beings, and the like.*

In recent years, in response to the latest trends in human trafficking, the European Union institutions held intense debate. The result of this debate is the Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA, which the European Parliament and the Council adopted on 5 April 2011 (the Directive 2011/36/EU). In light of the fact that the Directive 2011/36/EU has changed the European Union Council Framework Decision 2002/629/JHA of 19 July 2002 on combating trafficking in human beings (the Framework Decision 2002/629/JHA), this article intends to review a new legal regulation of human trafficking, which is laid down in the Directive 2011/36/EU. So the author introduces new rules of law, laid into legal regulation by the Directive 2011/36/EU but were not included in the Framework Decision 2002/629/JHA. First of all, the attention is drawn to the broader concept of human trafficking, which includes additional forms of exploitation. The author takes notice of the stricter European Union criminal policy on criminal repression for human trafficking (e. g. more severe penalties, added to the list of aggravating circumstances). Also, some provisions of preventive nature are introduced, which should lead to greater disclosure of human trafficking crimes. By analysing changes in European Union legal regulation of human trafficking the article is not only presents and compares them to the Framework Decision 2002/629/JHA. Besides, the article contains reasoned criticism of some formulations of provisions of the Directive 2011/36/EU.

*The Republic of Lithuania as a member of the European Union is obliged to harmonise national legislation with the *acquis communautaire* (European Union law). In view of this, the article aims to assess the norm of trafficking in humans laid down in the Criminal Code of the Republic of Lithuania and to determine its compliance with the requirements of the Directive 2011/36/EU. The author provides some suggestions for possible improvements of the norm.*

Keywords: *human trafficking, victim of human trafficking, exploitation, Directive 2011/36/EU, Framework Decision 2002/629/JHA.*

Agnė Urbelionytė, Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės ir kriminologijos katedros asistentė. Mokslinių tyrimų kryptys: baudžiamoji teisė, prekyba žmonėmis.

Agnė Urbelionytė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Criminal Law and Criminology, Assistant. Research interests: Criminal Law, human trafficking.

